

TEMA • Piše: NENAD BARTOLČIĆ • 21.09.2025.

PISCI I DRUGI AUTORI, AUTORSKA PRAVA • NAKNADA ZA JAVNU POSUDBU •
MINISTARSTVO KULTURE I MEDIJA RH • HDS ZAMP • ZANA • MINISTARSTVO KULTURE RH • DHK

Tko štiti autore? Kako funkcionira kolektivna zaštita autorskih prava

Preporučiti

članak

Pisci i prevoditelji, kao i **ilustratori** knjiških djela, dugo su ostajali bez naknade kada su se njihova djela posuđivala u knjižnicama, fotokopirala, reproducirala ili koristila u školskim udžbenicima. Tek posljednjih godina – od 2013. uvođenjem **naknade za javnu posudbu knjiga** (u svijetu poznate kao **PLR - Public Lending Right**) – počeli su ostvarivati prihode i iz tog izvora, a danas se sustav **kolektivnog ostvarivanja autorskog prava i srodnih prava** u Hrvatskoj nastoji i dodatno unaprjeđivati. On se isprva pokazao uspješnim za glazbenike, slijedili su već spomenuti u knjižnom sektoru, a nastoji se urediti i u području filma, likovnih umjetnosti, novinarstva...

Potkraj 2013. godine, točnije 15. studenog, tadašnje **Ministarstvo kulture RH i Društvo hrvatskih književnika** potpisali su **Ugovor o uvjetima za utvrđivanje naknade radi ostvarivanja prava autora na naknadu za javnu posudbu**.

Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima autorima je priznato pravo na primjerenu naknadu ako se izvornik ili primjerci njihovih djela u pogledu kojih je dopuštena daljnja distribucija posuđuju posredovanjem javnih knjižnica.

Iako je **ZANA - Udruga za zaštitu prava nakladnika** još 2008. godine pokrenula inicijativu za ostvarivanje i prava na naknadu po osnovu privatnog kopiranja i javne posudbe sa **Hrvatskim društvom pisaca** (HDP) s željom da i autori što prije ostvare to pravo, ta suradnja tada nije ostvarena nakon čega se ZANA obratila Društvu hrvatskih književnika (DHK). Ubrzo je DHK na temelju odobrenja **Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo** od 14. srpnja 2009. ovlašten za kolektivno ostvarivanje prava autora na naknadu za javnu posudbu u Republici Hrvatskoj, i od tada DHK zastupa nositelje prava na temelju pojedinačnih punomoći kao i na temelju zakonski presumirane punomoći za sve domaće i strane nositelje prava, osim onih koji su izričito pisanim putem obavijestili DHK da ne ostvaruje njihova prava.

Javna posudba podrazumijeva način stavljanja u promet kad se izvornik ili primjerci autorskog djela, u pogledu kojih je dopušteno daljnje distribuiranje, posredovanjem javnih knjižnica daju na korištenje u ograničenom razdoblju, bez ostvarivanja izravne ili neizravne imovinske ili komercijalne koristi.

Ministarstvo kulture, u skladu sa **Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima**, te **Direktivom Vijeća Europe 92/100/EEZ** od 19. studenoga 1992. o pravu iznajmljivanja i pravu posudbe te u okviru opće kulturne politike prema knjizi, preuzelo je tada obvezu plaćanja naknade koja se u skladu s **Pravilnikom o raspodjeli naknade** isplaćuje autorima čije se knjige posuđuju posredovanjem javnih knjižnica, a podatke o posudbama osiguravala je **Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu**.

Prve naknade isplaćene su **19. siječnja 2015.**, a riječ je o naknadama autorima, prevoditeljima i ilustratorima za posudbe knjiga u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj u **2013. godini**, na temelju podataka koje je prikupila Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu.

Ministarstvo kulture RH izdvojilo je za tu namjenu 2014. godine ukupno **2 milijuna kuna**, 1.750.000 kuna za raspodjelu i 250.000 kuna za administrativne troškove.

Iznos naknade po jednoj posudbi iznosio je **1,49 kuna**, a pravo na isplatu naknade imalo je **2055 osoba**.

Društvo hrvatskih književnika - DHK

Društvo hrvatskih književnika (DHK), uz podršku **Ministarstva kulture i medija RH** te temeljem ovlaštenja **Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo**, preuzelo je upravljanje kolektivnim ostvarivanjem prava za pisce, prevoditelje i ilustratore književnih djela.

DHK već godinama uspješno surađuje s **20 županijskih narodnih knjižnica**, koje bilježe svaku posudbu i redovito dostavljaju podatke u osmišljeni sustav za obradu podataka.

Prema Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima, DHK autorima omogućuje sljedeće:

- **Pravo na naknadu za javnu posudbu**: ako se djela koja su autori napisali, preveli ili ilustrirali posuđuju u knjižnicama diljem Hrvatske.
- **Pravo na naknadu za umnožavanje za privatno korištenje**: uz naknadu koju za javnu posudbu uplaćuje Ministarstvo kulture i medija RH, dodatno se obogaćuje iznos naknadom naplaćenom od strane uvoznika nosača zvuka i slike (tzv. privatno kopiranje).

Kao autor ili nositelj prava, dovoljno je jednom dostaviti DHK-u pisanu punomoć kojom je već definiran opseg prava i zaštite. Ova prava ne mogu ostvarivati individualno jer se ostvaruju isključivo putem kolektivnog sustava. Nakon dostave punomoći i popunjavanja osnovnih podataka, autorima se osiguravaju točne isplate naknada.

Prijelazni period - ZANA i naknada od fotokopiranja

Potrebno je napomenuti da je **Udruga za zaštitu prava nakladnika - ZANA** pravno uporište za svoje djelovanje pronašla u Zakonu o autorskom pravu i srodnim pravima koji definira koja su to kolektivna prava, a među njima je i **pravo nakladnika pisanih izdanja** na odgovarajuću naknadu za umnožavanje njihovih izdanja za privatno korištenje.

Dobivši odobrenje **Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo** za obavljanje poslova kolektivnog ostvarivanja prava ZANA je temeljem jasnih, preciznih i nedvosmislenih zakonskih odredbi počela vršiti naplatu od obveznika plaćanja, a to su fotokopiraone i proizvođači/uvoznici uređaja za kopiranje, jer se autorska djela/knjige fotokopiraju, dakle iskorištava se nečije autorsko djelo.

Novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima donesen je 1. listopada 2021. i objavljen 14. listopada 2021.; njime je sustav prilagođen digitalnom okruženju (DSM direktiva, čl. o platformama, novom srodnom pravu izdavača itd.).

Kako je svrha uvođenja instituta kolektivne zaštite autorskih prava (za razliku od individualne koja se ostvaruje pojedinačnim ugovorom između nakladnika i autora) proizašla iz nemogućnosti autora ili nakladnika da kontroliraju to iskorištavanje / fotokopiranje i naplaćuju za svaku pojedinu fotokopiranu knjigu, ZANA je uspostavila sustav u svrhu obeštećenja za fotokopiranje knjiga, a te naplaćene naknade jednom godišnje isplaćuje nakladnicima. Propisani su obveznici plaćanja naknade, to su fotokopiraone i proizvođači, odnosno nositelji uređaja za kopiranje, a visina naknade propisana je Cjenikom koji je usvojen temeljem ugovora s Hrvatskom obrtničkom i Hrvatskom gospodarskom komorom, nakon dvogodišnjih pregovora s njihovim članovima.

Treba znati i da je zakonom autorsko pravo ograničeno na način da je fizičkim osobama omogućeno fotokopiranje, odnosno reproduciranje autorskog djela bez odobrenja autora ili nakladnika, ali ukoliko to čine za sebe i ukoliko od toga nemaju nikakve financijske koristi.

Naknade se jednom godišnje isplaćuju nakladnicima, kontrolu isplate i raspodjele vrši Državni zavod za intelektualno vlasništvo, a način raspodjele utvrđen je Pravilnikom o raspodjeli naknada, koji je usvojen na Skupštini udruge ZANA.

HDS ZAMP preuzima tehničke poslove za kolektivno ostvarivanje prava javne posudbe

U odnosu na prve godine, kad je podatke prikupljala Nacionalna sveučilišna knjižnica, od 2017. godine DHK, kao nositelj Odobrenja za kolektivno ostvarivanje prava javne posudbe i prava naknade za privatno kopiranje, sve poslove oko ostvarivanja tih prava (od prikupljanja podataka do isplate) prebacio je na **HDS ZAMP**. Stručna služba **Hrvatskog društva skladatelja** (u sklopu kojeg djeluje **ZAMP**) ima uspješno dugogodišnje iskustvo ostvarivanja autorskog i srodnih prava, tako da sada HDS ZAMP u ime DHK-a obavlja sve poslove potrebne za realizaciju distribucije naknada autorima i nasljednicima ali i ostalim nositeljima prava. U tu svrhu u samo godinu dana razvijen je potpuno nov informatički sustav za obradu informacija koje su izravno dostavljale knjižnice.

ZAMP-ov zadatak uključuje obradu podataka o posudbi i autorima te obračun i isplate utvrđenih naknada. Na adrese autora, nasljednika i nositelja književnih prava poslani su dopisi obavijesti te punomoći u cilju prikupljanja svih podataka. Ostvarivanje ovog prava odnosi se na sve redovne članove književnih, prevodilačkih, ilustratorskih te likovnih udruga kao što su **Društvo hrvatskih književnika (DHK)**, **Hrvatsko društvo pisaca (HDP)**, **Hrvatsko društvo književnika za djecu i mlade (HDKDM)**, **Društvo hrvatskih književnih prevodilaca (DHKP)**, **Hrvatska udruga likovnih umjetnika primijenjenih umjetnosti (ULUPUH)** i **Hrvatsko društvo likovnih umjetnika (HDLU)**. Važno je znati da mogućnost ostvarivanja prava javne posudbe imaju i oni nositelji prava koji nisu članovi niti jedne spomenute udruge.

Isplate naknada po godinama - izdvojeni primjeri

Kao što je već spomenuto, prve naknade isplaćene su **početkom 2015. godine** za posudbe knjiga u narodnim knjižnicama u Republici Hrvatskoj u **2013. godini**, na temelju podataka koje je prikupila **Nacionalna i sveučilišna knjižnica u Zagrebu**.

Ministarstvo kulture RH izdvojilo je za tu namjenu 2014. godine ukupno **2 milijuna kuna**, a iznos naknade po jednoj posudbi bio je **1,49 kuna**, a pravo na isplatu naknade imalo je **2055 osoba**.

U daljnjim godinama brojke su se, naravno, mijenjale.

Naknade za 2017. godinu

Za 2017. godinu u osvrhu na raspolaganju je bilo 2 milijuna kuna, a posebna pozornost bila je usmjerena na obradu svih posudbi. Tako je obrađeno čak 57% više posudbi nego za prethodnu godinu. Za **2016. godinu**, po podacima NSK, broj obrađenih posudbi u obračunu iznosio je **3.105.384**, dok za **2017. godinu**, po obradi HDS ZAMP-a, broj obrađenih posudbi u obračunu iznosi **4.872.584**. Time su književni autori dobili temeljitiju i točniju raspodjelu, što rezultira i povećanjem njihova broja: za 2017. godinu iznosio je tako u obračunu **1573 domaćih autora**, čak je 300 novih autora koji prethodnih godina nisu sudjelovali u obračunu.

Uz isplatu pripadajućeg iznosa, autori sada dobiju i specifikaciju s transparentnim podacima: naslovima i brojem njihovih posuđivanih djela, godinama njihova izdanja, izdavačima, ISBN-om i autorskom odrednicom.

Zbog povećanja broja obrađenih djela i autora koji ulaze u obračun, u odnosu na prethodne godine promijenila se i naknada za pojedinačnu posudbu: ona iznosi **0,56 kn** za pisce, **0,28 kn** za ilustratore i **0,22 kn** za prevoditelje.

Svi navedeni podaci pristigli su iz **20 županijskih knjižnica**, a u slučajevima nedostajnih podataka nadopunjeni su podacima Nacionalne i sveučilišne knjižnice.

Naknade za 2022. godinu

Ministarstvo kulture i medija RH Iznos koji je za raspodjelu je osigurao **500.000 €**, što je značajno veći iznos od onoga za **2021. godinu**, za koju je književnim autorima Ministarstvo osiguralo **265.000 €**.

Honorare za ukupno **5.026.476 obrađenih posudbi** dobilo je ukupno **2.236 autora** - pisca, prevoditelja i ilustratora. Iznos naknade po jednoj posudbi iznosi **0,18695 EUR** za pisce, **0,09347 EUR** za ilustratore (50% vrijednosti posudbe) i **0,07478 EUR** za prevoditelje (40% vrijednosti posudbe).

Naknade za 2023. godinu

U hrvatskim je knjižnicama u 2023. godini ostvareno **5.145.298 posudbi knjiga**, pokazujući podaci koje je prijavilo 20 županijskih narodnih knjižnica.

Prema procjeni **Državnog zavoda za statistiku**, Hrvatska je sredinom 2023. godine imala **3.859.686 stanovnika**, što bi značilo da je stanovnik Hrvatske u javnim knjižnicama (isključujući posudbe obavljene u školskim i sveučilišnim knjižnicama) godišnje **posudio 1,33 knjige**. To je izrazito malo u usporedbi sličnih podataka s europskim šampionima **Fincima** (15,3 posudbe godišnje) ili susjedima **Slovincima** (11 posudbi).

I za ovu godinu osiguran je iznos od **500.000 eura**, a iznos naknade po jednoj posudbi iznosi **0,17461 €** za pisce, **0,08730 €** za ilustratore i **0,06984 €** za prevoditelje.

* u skorašnjem, idućem nastavku ovog priloga osvrnut ću se na primjere iz drugih područja - glazbe, filma i likovne umjetnosti.

** *Serijski tekstovi "Pisci i drugi autori, autorska prava i pravo na dostojanstven život" objavljuje se uz financijsku potporu autoru od Agencije za elektronička medija iz programa Poticanje novinarske izvrsnosti.*

POVEZANI SADRŽAJ

TEMA • 30.11.2025.

Autori u smiraju života: izazovi umirovljenja, trajanja djela i neizvjesne egzistencije

TEMA • 28.11.2025.

Vrijednost autorskog rada između preporučenih tarifa i krhke ekonomije hrvatske knjige

TEMA • 26.11.2025.

Tri pozicije autora - kako zaštititi profesiju?

PRETRAŽI SVE ČLANKE

